

vlastnické právo na Vystěhovalecký fond pro Čechy a Moravu (Auswanderungsfond für Böhmen und Mähren). Tato instituce byla založená říšským protektorem Konstantinem von Neurath jako složka Ústředny pro židovské vystěhovalce. Vystěhovalecký fond shromažďoval hlavně peníze židovských spolků a obcí, ostatní majetek byl Židům zabavován až v okamžiku, kdy byli deportováni do koncentračních táborů. Kupní smlouva, jmenovaná ve vkladu do pozemkové knihy, byla však jen zástěrkou. Obsahovala dodatek, že peníze dostane prodávající Žid v okamžiku, až opustí území Německé říše, což však legálně nebylo možné uskutečnit. Z toho vyplývá, že dům čp. 279 byl „odkoupen“ v okamžiku, kdy došlo k deportaci jeho majitele Františka Stadlera.

Obr. 7. Kryt na ppč. 144, Praha 6-Bubeneč. Hlavní prostor krytu se vzduchotechnikou. Vpravo filtrační zařízení, vlevo v rohu zásobník na filtry (foto M. Bureš, 2014).

Od Vystěhovaleckého fondu pro Čechy a Moravu odkoupila čp. 279 s přilehlým pozemkem dne 27. září 1943 Velkoněmecká říše (Großdeutsches Reich), resp. Říšská justiční správa, zastoupená prezidentem zemského soudu v Praze (vklad 25. října 1944). Dne 2. srpna 1945 byla uvalena na řečené nemovitosti na základě dekretu prezidenta republiky z 19. května téhož roku národní správa a 10. prosince 1945 (vklad 15. prosince) bylo zrušeno vlastnické právo Vystěhovaleckého fondu pro Čechy a Moravu a navraceno Františku Stadlerovi; zároveň se vymazala poznámka o národní správě. Dne 20. července 1946 (vklad o dva dny později) bylo na základě odevzdací listiny vloženo vlastnické právo na Jana Stadlera. A konečně, podle výměru finančního odboru ONV pro Prahu 6 z 9. listopadu 1959, bylo 3. června 1961 vlastnické právo vloženo na Československý stát – Správu služeb diplomatickému sboru v Praze 1.

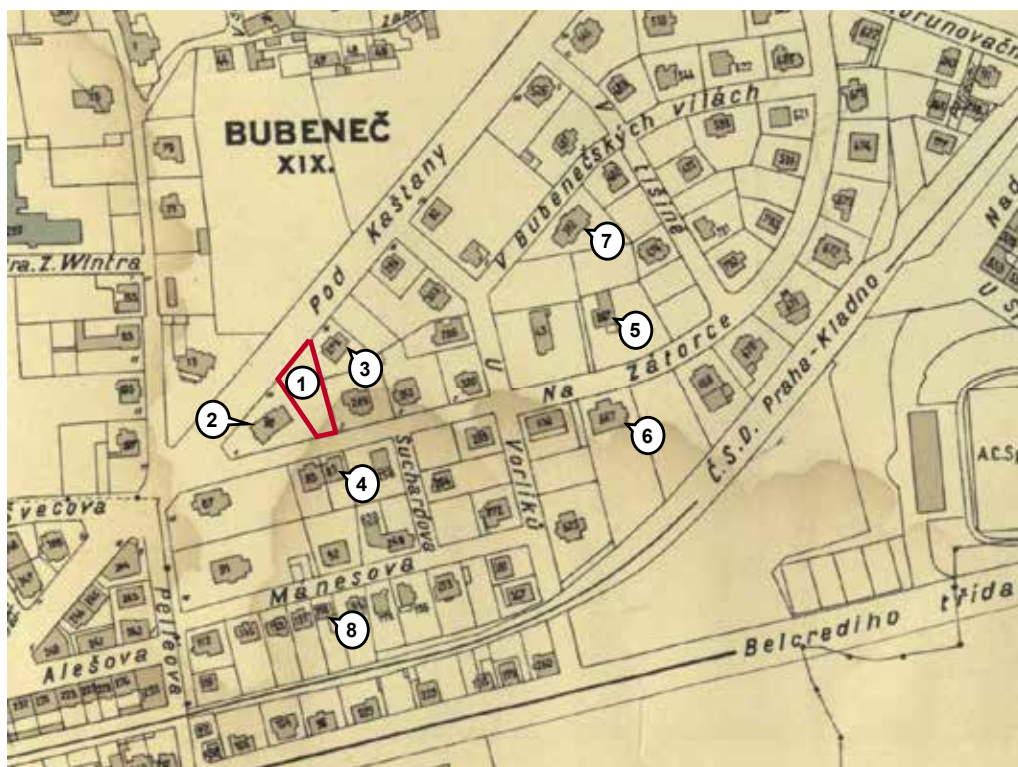
Tolik tedy pozemkové knihy (obr. 13). Ty však nevypovídají o skutečném pohybu osob a stavebních aktivitách na parcele. Musíme proto vycházet z toho, co bylo v protiletectkém krytu na parcele č. 144 nalezeno.

Vzduchotechnika

Vzduchotechnika, která je v krytu nainstalována, na sobě nese (dnešními slovy řečeno) logo firmy CHEMA, a. s., z Lutína (obr. 8).

Akciová společnost CHEMA byla založena v roce 1934 (činnost zahájila 1. ledna 1935) bratry Sigmundovými, Janem, Františkem a Miroslavem, majiteli rodinné firmy Sigma v Lutíně jako závodu na výzkum, výrobu a prodej prostředků proti bojovým plynům a prostředků protiletectké ochrany. Vyráběla především plynové masky a filtrační zařízení, a to i pro československou armádu. V roce 1937 založil Janův bratr Miroslav Sigmund pobočku v Anglii, která se zprvu soustředila na hasičské stříkačky a čerpadla a později i na součásti zbraní. Do ní se podařilo před okupací Československa nejen převést řadu strojního zařízení, plánů a výkresů, ale také odborníků. Jan Sigmund, který jako jediný z bratrů zůstal v protektorátu, se bránil tomu, aby se firma dostala do rukou nacistů, kteří ji chtěli využít k zpravodajské a ekonomické infiltraci německých agentů do zájmových zemí. Protože odmítl vyhovět, byl 6. listopadu 1940 zatčen, ale dále byl pouze vězněn, neboť nacisté neměli dost důkazů, aby ho mohli odsoudit. Nakonec využili jiné možnosti. Dne 30. června 1942 jej postavili před stanný soud a za schvalování atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha jej v Brně popravili (MENŠÍKOVÁ 2017 online).

Dne 30. září 1940 zavedl říšský protektor na podnik nucenou správu. Ve vedení podniku se již od roku 1939 etablovali Němci a kolaboranti, měnilo se obsazení správní rady a 31. října 1941 byl závod konfiskován Německou říší. Dne 18. prosince byla CHEMA sloučena s firmou bratří Sigmundových a 18. února 1943 zapsána do rejstříku pod názvem „Sigmund-Chema, A. G., Luttein“ (SEKANINA 1963, 3). Ve vysoké míře byl pak závod přebudován na výrobu zbrojních součástí pro tanky, ponorky, letadla a automobily.

Obr. 13. Praha 6-Bubeneč. Situace pozemku s krytem a přilehlých pozemků v orientačním plánu Prahy z roku 1938: **1** – pozemková parcela č. 144, na níž byl umístěn kryt, do roku 1940 patřila JUDr. Hugo Rothovi, poté Velkoněmecké říši, oficiálně byla vrácena původnímu majiteli v roce 1949, od roku 1956 patřil pozemek čsl. státu a ve správě jej měl Národní výbor hlavního města Prahy; **2** – pozemková parcela č. 143 s domem čp. 90, do roku 1940 patřila do vlastnictví Elsy Kolínské a Roberta Kolínského, poté Velkoněmecké říši, v roce 1947 byl tento majetek navrácen Robertovi Kolínskému a spoluvlastníkům, od počátku 50. let až do roku 1992 patřila budova i s pozemkem čsl. státu a spravovala je Správa služeb diplomatickému sboru, která budovu pronajímala bulharské škole a internátu; **3** – pozemková parcela č. 155 s domem čp. 279 patřícím do roku 1940 Františku Stadlerovi, v letech 1939–1945 Velkoněmecké říši, roku 1945 navrácena Františku Stadlerovi, v roce 1946 se stal majitelem Jan Stadler, v roce 1959 došlo k přepsu budovy a pozemku na čsl. stát, přičemž je spravovala Správa služeb diplomatickému sboru; ta v roce 1961 pronajímala budovu čínskému filmu; **4** – dům čp. 89 v ulici Na Zátorce (v letech 1939–1945 Yorckstrasse), kde sídlil vedoucí I. oddělení NSMČM Oberlandrat Dr. Hans Freiherr von Watter; **5** – dům čp. 807 v ulici Na Zátorce (v letech 1939–1945 Yorckstrasse), kde bydlel během protektorátu K. H. Frank se svou rodinou; **6** – dům čp. 667 v ulici Na Zátorce, od roku 1939 velitelství německé Pořádkové policie; **7** – dům čp. 392 v ulici Romaina Rollanda (v letech 1939–1945 Jana von Werth), v němž bydlel ministerský rada NSMČM Dr. Robert Gies; **8** – dům čp. 110 ve Slavičkově ulici (v letech 1939–1945 Mařákova), kde žil vedoucí II. oddělení NSMČM ministerský rada Helmut Krieser. (Do mapového podkladu Orientační plán hlavního města Prahy s okolím (1938), 1 : 5000, č. listu 30, zakreslili a popsalí M. Bureš a J. Pařez, digitální úprava S. Babušková, 2017.)

po válce restituovali, takže dokud jim nebyl opět konfiskován komunistickým režimem, nebylo by možné zahájit výstavbu. Také není možné, aby v mezidobí vznikla bulharská škola s internátem v těsné blízkosti nově vystavěného, strategicky aktuálního protiletectkého krytu, do něhož by její žáci měli přístup. Kryt byl opuštěn, a proto se nápisy, které zde vznikly v letech 1954–1972 zachovaly neporušené až do současnosti.

Dům čp. 279, do něhož vede z krytu úniková podzemní chodba, byl od roku 1961 pronajímán prostřednictvím Správy služeb diplomatickému sboru institucím cizích států, z nichž první v řadě byli zástupci čínského filmu. Ti jsou nepochybně původci víka od plechového pouzdra na film; nelze však zjistit, zda v době jejich pobytu ve vile měli přístup domem do krytu nebo zda byl vchod již zazděn a víko se dostalo do krytu až druhotně.

Většina zachovaného mobiliáře krytu byla demontována a převezena do Vojenského historického ústavu.¹² Stavební části krytu, jak podzemní, tak nadzemní, byly odstraněny v souvislosti s plánovanou výstavbou nové budovy velvyslanectví Turecké republiky (BUREŠ 2014). Uvedený stavební záměr byl také podnětem pro realizaci záchranného archeologického výzkumu, během něhož byl objeven a zdokumentován pojednávající kryt.

Objevením, dokumentací a interpretací krytu však nebyl vyřešen problém s tím, jak se k takovým stavbám a jejich vybavení stavět. Již dříve jsme v příspěvku nastínili, jak archeologie současnosti přistupuje k podobným pozůstatkům moderních konfliktů v rovině výzkumu, respektive poznání takových objektů. Neřešena zůstala otázka možnosti jejich zachování a památkové ochrany, stejně jako otázka nakládání s rozměrným a neskladným mobiliářem, který se vyznačuje nejen značnou hmotností, ale i tím, že je často pevně spojen se stavbou.

Pokud bychom připustili, že se jedná o archeologický nálezy, a takové pojetí příslušným ustanovením zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, neodporuje, musíme se ptát, zda by sbírkotvorné organizace s archeologickými sbírkami o takové navýsost specifické archeologické nálezy movitých pozůstatků vůbec stály. Lze se domnívat, že obecně by s jejich přijetím mohly mít potíže, a to nejen z důvodů odborných, ale zejména logistických (demontáž, odvoz, uložení atp.). A tak se zdá, že šedá zóna interpretační nejistoty současného památkového zákona obdobným nálezům spíše prospívá tím, že nálezy se mohou dostat do instituce, jako je Vojenský historický ústav, který se o ně dokáže postarat nejen po logistické stránce, ale velice pravděpodobně je dovede využít i při prezentaci veřejnosti.

¹² Na tomto místě chceme poděkovat Mgr. Michalu Rakovi, Ph.D., který nás kontaktoval s pracovníky VHÚ a demontáž a odvoz mobiliáře do depozitářů VHÚ předjednal.